

УДК 398.82-193:746.3(477) Шевченко Т., Панченко Л.
DOI: [https://doi.org/10.17721/2410-4094.2025.1\(28\).17-36](https://doi.org/10.17721/2410-4094.2025.1(28).17-36)

Тетяна БРОВAREЦЬ, канд. філол. наук

ORCID ID: 0000-0003-1563-2572

SCOPUS ID: 57223885098

Web of Science ID: AAZ-9937-2021

e-mail: tetiana.volkovicher@gmail.com

Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології
ім. М. Т. Рильського НАН України, Київ, Україна

**"...І ВИЙШОВ ДО НЕЇ З ЗЕЛЕНОГО ГАЮ
КОЗАК МОЛОДИЙ...": ЯК ГАЛЯ Й ІВАНКО
СПАРУВАЛИСЬ, АБО ПЕРЕПЛЕТІННЯ ТВОРЧОСТІ
Т. ШЕВЧЕНКА ТА Л. ПАНЧЕНКО
У СУЧАСНИХ ВИШИТИХ ПОСВЯТАХ ТАРАСОВІ**

У першій половині назви цієї статті "«...І вийшов до неї з зеленого гаю козак молодий...»: як Галя й Іванко спарувались..." доволі ємно та символічно відображено її суть. З одного боку, йдеться про конкретний випадок фольклорної реінтерпретації (втілений у рушнику, створеному вчителями й учнями Мишуринської школи до двохсотріччя Кобзаря) схеми для вишивання "Несе Галя воду" (авторства української шістдесятниці Любові Панченко, 1980-ті рр.) та поезії "Зацвіла в долині червона калина" (авторства батька нації Тараса Шевченка, 1849 р.). Відтворивши на полотні зредуковану версію Шевченкового твору (де описується любовне побачення молодого козака та дівчини), мешканці с. Мишури Ріг (Дніпропетровська обл., 2014 р.) проілюстрували цей сюжет персонажами з авторської розробки Л. Панченко (в оригіналі бучанської мисткині зображено дівчину Галю, яка тікає від хлопця Іванка). При цьому був застосований так званий метод перегортання персонажів в епіграфічній вишивці, який і став основним сюжетотвірним елементом: дівочий персонаж у вишитому варіанті, на відміну від оригіналу, повернуто обличчям до парубочого. З другого боку, "парування Галі й Іванка" набуває і децю метафоричного звучання в контексті заголовка цієї розвідки, яка присвячена питанню контамінацій (інакше кажучи, змішуванню двох (або більше) частин різних творів при створенні нового) авторської творчості (тут: поезій Тараса Шевченка та малюнків Любові Панченко) у зразках

епіграфічної вишивки. Друга половина назви статті "...Переплетіння творчості Т. Шевченка та Л. Панченко у сучасних вишитих посвятах Тарасові" (після пояснювального сполучника "або") власне розшифровує першу частину. Значну увагу в цій розвідці приділено особливостям переплетіння творчості поетичної (Т. Шевченка), дизайнерської (Л. Панченко), а також фольклору – не тільки в попередньо зазначеному випадку, а й в роботах відомого ірпінського вишивальника Кобзаревих творів Івана Рябчука (2010-ті рр.), який, як виявилось під час наших наукових пошуків, неодноразово вдавався до подібних комбінованих творчих реінтерпретацій.

Ключові слова: Тарас Шевченко, Любов Панченко, вишита (рушнікова) посвята Тарасові, схеми для вишивання, епіграфічна вишивка, фольклорні формули, контамінації.

Вступ

Щорічні відзначення Шевченківських днів 9 та 10 березня¹ упродовж багатьох десятиліть сформували звичай, що заслуговують на комплексне вивчення. Одними із повторюваних заходів, приурочених до дат народження та смерті Тараса Григоровича, які безумовно вартують окремої уваги науковців, є виготовлення та / або експозиція текстильних виробів (переважно – рушників) із вишитими рядками фольклоризованих Шевченкових поезій.

Загалом, за даними наших досліджень, рушнікова посвята Тарасові має давнє коріння. Лише побіжний огляд фольклорних формул епіграфічної вишивки (приблизно кількадесятирічної давнини), виявлених в однойменному *Покажчику* (Інтерактивний покажчик, 2016–2025), показує, що абсолютна більшість написів, які є авторського походження, прототекстом мають твори Тараса Шевченка. Щоправда, який відсоток цих народних виробів призначався саме на посвяту, достеменно не може бути відомо. Однак, є чимало свідчень про те, що традиція пошанування в такий спосіб батька нації не пройшла повз і видатних українок. Згідно з різними версіями народних

¹ Цей відтинок часу може значно розтягуватися – до тривалості, приміром, усього першого весняного місяця. Подекуди Шевченківські дні тривають і до останніх днів весни – тієї дати (22 травня), коли відбулося перепоховання Тараса Григоровича на Чернечій горі поблизу Канева (Степула, 2009).

переказів і меморатів, наприкінці 1880-х – на початку 1890-х рр. юна Леся Українка (разом з її подругою Маргаритою Комаровою) вишивала рушники з фольклоризованими Шевченковими поезіями, а потім прикрашала ними Тарасову світлицю (Brovarets, 2021, р. 153–156), один із яких, з написом *"Думи мої думи лихо мені з вами"* (з одного краю) та *"Любитесь брати мої Україну любите"* (з іншого краю), зберігся у дуже хорошому стані (Інтерактивний показчик, 2016–2025, <https://volkovicher.com/pokazhchik-tekstiv/a-d/dumy-moyi-dumy-lyho-meni-z-vamy-lyubytesya-braty-moyi-ukrayinu-lyubyte/>)². Не згасла ця традиція й у ХХ столітті. Добре відома у мистецьких колах шістдесятниця

² Принагідно зауважу, що історії створення рушників, а надто ті з них, які певною мірою фольклоризуються / міфологізуються, поширюючись у різних версіях, становлять особливу наукову цінність для фольклористів, адже фактично такі тексти є метафольклором. У цьому ж аспекті можна розглядати і новітні перекази / меморати / легенди про зразки епіграфічної вишивки. Зокрема, мати відомого ірпінського вишивальника Івана Рябчука (1941 р. н.) – конкретні його роботи, де відбулися контамінації творчості Т. Шевченка та Л. Панченко, докладно розглянемо нижче, – Віра Павлівна Рябчук (1918–2002), яка, за родинними свідченнями, багато та рясно вишивала, зацікавила цим видом мистецтва і сина. Для нас важливо насамперед те, що один із її рушників (світлину якого, до слова, можна побачити (Ломачук, 04.08.2023)), містив напис: *"Хай щастить тобі, сину"* (Зборовський, 25.10.2013, с. 1). Це вишите материнське благословення й історії про нього для нас цінні щонайменше з двох боків. По-перше, з таких спогадів можна дійти висновків, що воно, по суті, стало своєрідним поштовхом до початку вишивальної діяльності І. Рябчука, інакше кажучи, зразок епіграфічної вишивки (вишитий матір'ю) породив десятки нових одиниць вишитої епіграфіки (вишиті сином). По-друге, не менш цікаві й версії цієї рушникової історії. Адже якщо в останньому згаданому джерелі говориться про один материнський рушник із відповідним написом і його подальший вплив на синову творчість (Зборовський, 25.10.2013, с. 1), то в другому, – де міститься і світлина цього виробу, – подається дещо фольклоризована версія цієї історії: "На честь народження сина жінка вишила рушник із роком народження Івана та словами *"Хай щастить"*, а на 40 років подарувала йому рушник зі словами *"Тобі, сину"*" (Ломачук, 04.08.2023), із чого можна припустити, що таких рушників було два (а не один, перший край якого містив напис *"Хай щастить"* і дату *"1941"* (рік народження Івана), а другий – продовження *"Тобі, сину"* і дату *"1981"* (рік, коли синові виповнилося 40 та з цієї нагоди мати зробила йому подарунок). Подібні легендарні версії побутують і про Лесин-Шевченківський рушник / рушники, які ми розглядали попередньо.

Любов Панченко – про переплетіння її дизайнерської творчості з поетичною творчістю Тараса якраз ітиметься далі в цій статті – також прилучалася до традиції рушникового пошанування Шевченка. До 150-річного ювілею Кобзаря молода дизайнерка мала почесне доручення оформити інтер'єр приміщення, де організовували свято. Дівчина виконала це завдання, часто-густо розвісивши рушники: "від стелі до підлоги" та ще й "по горизонталі" (Крупник, 2023). Про безпосередній вплив Шевченкових поезій на творчість Л. Панченко красномовно свідчать такі, наприклад, її роботи, як однойменна ілюстрація до балади Т. Шевченка "Тополя" (1974 р.) або портрети самого Кобзаря з написами "*Борітеся – поборете!*"³ (Лодзинська & Крупник (Упоряд.), 2021, с. 10, с. 169).

У цій розвідці пропонуються до уваги зразки епіграфічної вишивки, виготовлені у 2010-ті роки на пошану Кобзаря, які, крім словесної частини – фольклоризованих Шевченкових рядків (наявність яких тут є абсолютно зрозумілою та послідовною, а їхнє авторство закономірно вгадується переважною більшістю споглядачів), містять візуальний складник, що включає персонажів, створених у другій половині ХХ ст. українською шістдесятиницею Любов'ю Панченко. Попри досить широку відомість як самої дизайнерки (передусім у мистецьких колах), так і її робіт (які стали шаблонами для масового виготовлення народних зразків вишитої епіграфіки наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.), кінцеві сюжети, відшиті за розробленими нею схемами, у свідомості мас практично втратили зв'язок з її іменем⁴.

³ Як можна простежити за *Інтерактивним покажчиком фольклорних формул (Епіграфічна вишивка)*, фольклорна формула "*Борітеся – поборете*" була доволі поширеною й у вишитій епіграфіці сторічної давнини (Інтерактивний покажчик, 2016–2025).

⁴ Любов Михайлівна Панченко (02.02.1938 – 30.04.2022) – бучанська художниця-дизайнерка, українська шістдесятиниця. Одна з мисткинь-жертв повномасштабної російської агресії (під час окупації Бучі в березні 2022 року голодувала, за місяць померла внаслідок тривалого виснаження). Питанню фольклоризму та фольклоризації схем епіграфічної вишивки Л. Панченко присвячена стаття: Броварець Т. Фольклоризм і фольклоризація схем епіграфічної вишивки бучанської мисткині Любові Панченко. *Народна творчість та етнологія*. 2023. № 3. С. 115–122. DOI: <https://doi.org/10.15407/nte2023.03.115>.

Основною джерельною базою є моя багаторічна розробка *"Інтерактивний покажчик фольклорних формул (Епіграфічна вишивка)"* (далі – *Покажчик*): наповнення його від моменту створення постійно зростає (Інтерактивний покажчик, 2016–2025). Для цієї розвідки відібрано ті матеріали, що відповідають одночасно двом обов'язковим умовам: 1) з одного боку, ці вишиті зразки містять словесні фольклорні формули, прототекстами яких є поезії Тараса Шевченка; 2) з другого боку, зазначені одиниці включають візуальні фольклорні формули, на які перетворилися персонажі зі схем Любові Панченко. Відповідні формули епіграфічної вишивки (і вербальні, й іконічні), а також конкретні одиниці, на яких вони побудовані, укомплектовані в *Покажчику*.

Результати

У моїй минулорічній статті в "Шевченкознавчих студіях" (Броварець, 2024) ішлося про необхідність поглибленого аналізу особливостей контамінування фольклорних формул епіграфічної вишивки, зокрема пов'язаних із фольклоризацією творів і постаті Кобзаря. Там же фокус уваги був спрямований на суто вербальні типи поєднань частин із різних творів. У цій розвідці пропоную змістити акцент на словесно-візуальні контамінації. Нам пощастило побачити сучасні зразки епіграфічної вишивки, де перший (вербальний) складник містить фольклоризовані рядки Шевченкових поезій (середина XIX ст.), а другий (іконічний) – фольклоризованих героїв зі схем для вишивання хрестиком, розроблених бучанською мисткинею Л. Панченко (друга половина XX ст.). Їх і буде розглянуто нижче.

Вербально-візуальні контамінації поезій Тараса Шевченка (середина XIX ст.) та персонажів зі схем для вишивки хрестиком Любові Панченко (друга половина XX ст.) у сучасних зразках вишитої епіграфіки (2010-ті рр.) (рис. 1–7).

1. Вишитий рушник "Зацвіла в долині червона калина", автори – вчителі й учні Мишуринрізької школи, 2014 р.

Рис. 1. Рушник "Зацвіла в долині червона калина", вишитий учителями й учнями Мишуринської школи (Дніпропетровська обл., Кам'янський район, с. Мишурин Ріг, 2014 р.). Скомбіновано першу частину поезії Тараса Шевченка "Зацвіла в долині" (1849 р.) та персонажів – дівчину / Галю та козака / Іванка – зі схеми для вишивки хрестиком Любові Панченко "Несе Галя воду" (1980-ті рр.).
Джерело світлин: <https://www.facebook.com/photo?fbid=280518566764230&set=pcb.280521876763899>

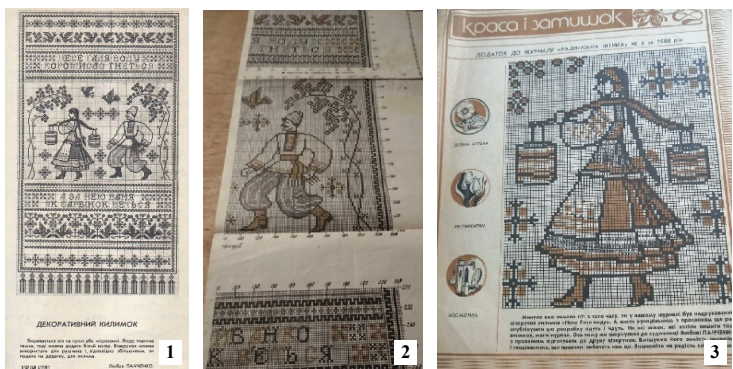

Рис. 2. Схеми для вишивки хрестиком від Любові Панченко "Несе Галя воду", 1981 р. (фото схеми, на якій зображено сценку, де Ваня наздоганяє Галю) і 1988 р. (фото двох фрагментів схем, де зображено Іванка та Галю відповідно). Фотоколаж з трьох світлин:

1. Схема епіграфічної вишивки "Несе Галя воду, коромисло гнеться, а за нею Ваня, як барвінок, в'ється" від Любові Панченко (журнал "Радянська жінка", 1981 р, № 7). Джерело світлини: <https://pin.it/21TQLMb>.
2. Частина схеми епіграфічної вишивки "Несе Галя воду, коромисло гнеться, а за нею Іванко, як барвінок, в'ється" від Любові Панченко (журнал "Радянська жінка", 1988 р., № 6). Джерело світлини: <https://violity.com.ua>.
3. Анонс схеми епіграфічної вишивки "Несе Галя воду, коромисло гнеться, а за нею Іванко, як барвінок, в'ється" від Любові Панченко (журнал "Радянська жінка", 1988 р., № 6). Джерело світлини: <https://www.olx.ua/uk/>

На світлині вище представлено рушник, вишитий учителями й учнями Мишуринрізької школи 2014 року (рис. 1). Згодом цей же текстильний предмет експонувався в Шевченківському залі Верхньодніпровського міського історико-краєзнавчого музею. Фотозвіт про цю подію у Шевченківські дні оприлюднила директорка установи Н. Коновал, наголошуючи на особливій цінності саме цього експоната (Наталя Іванівна, 01.03.2021). Звернімо при цьому увагу на постійне поповнення з часом прагматичних конотацій одного й того самого текстильного виробу. Виготовлений в офіційно проголошений "Рік Тараса Шевченка в Україні"⁵, первинно рушник був знаком пошани

⁵ 2014-й рік був проголошений "Роком Тараса Шевченка" Указом Президента України "Про додаткові заходи з підготовки та відзначення 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка" від 11 квітня 2012 р. 257/2012. Редакція від 24.02.2015. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/257/2012#Text>.

Кобзареві від жителів с. Мишурич Ріг (Дніпропетровська обл., Кам'янський р-н) до великого, 200-річного ювілею батька нації, про що свідчить вишитий унизу підпис *"Т. Г. Шевченку 200 років. Мишурич Ріг"* (рис. 1). У наступні роки цей витвір народного мистецтва не втратив актуальності, адже виставлявся в період Шевченківських днів, у такий спосіб стаючи частиною традиції постійних заходів до роковин від дня народження та смерті поета. А от будучи виставленим у соціальних мережах у березневий період і до того ж з відповідним підписом авторки посту (Наталя Іванівна, 01.03.2021), цифровий аналог цього рушника, по суті, функціонує як складник віртуальної листівки-нагадування про важливу дату в житті українського народу.

Тепер перейдемо до семантичного наповнення самого вишитого словесно-візуального тексту, який за нарощуванням нових смислів, як побачимо нижче, містить не менше шарів, ніж у сукупності прагматичних конотацій виготовленої речі.

Вербальний складник можна поділити на ще дві відносно незалежні частини: 1) фольклоризовані рядки поезії Тараса Шевченка "Зацвіла в долині", 1849 р.; 2) підпис-посвяту Тарасові Шевченку до 200-річчя з його дня народження, 2014 р. Прочитуємо повністю вишитий текст першої частини:

*Зацвіла в долині
Червона калина,
Ніби засміялась
Дівчина-дитина.
Любо, любо стало,
Пташечка зраділа
І защебетала.
Почула дівчина,
І в білій свитині
З біленької хати
Вийшла погуляти
У гай на долину.
І вийшов до неї
З зеленого гаю*

Козак молоденький (рис. 1)

(виділено ті текстові фрагменти, які зазнали редукції у вишитому варіанті).

При зіставленні з оригіналом, не складно побачити зміни, які відбулися у вишитій інтерпретації. По-перше, одразу впадає в око, що це зредукована версія Шевченкової поезії. На полотно потрапила перша частина твору (14 рядків із 33-х), у межах якої, своєю чергою, також трапилося згортання: випав п'ятий авторський рядок *"Любо, любо стало"*. До того ж усічення є і всередині останнього вишитого слова. У постійному епітеті *"козак молоденький"* зменшувально-пестливу форму прикметника було замінено на звичайну – *"козак молодий"*. Редукування (включно з останнім випадком, де спостерігається відхід від традиційного вжитку деминутивів), очевидно, відбулося з метою економії тканинного простору. Такі нюанси слід пам'ятати при порівнянні усного й так званого письмового (тут – вишитого) фольклору, коли в останньому виконавець нерідко намагається зекономити місце, якомога ущільнюючи концентрацію думки.

Щодо другої частини, з огляду на нарощування нових прагматичних шарів (про які йшлося вище) дозволю собі зробити неочікуване припущення і щодо її фольклоризації. Напис *"Т. Г. Шевченку 200 років. Мишурун Різ"* можна розглядати одночасно з двох боків: і як паспортні дані про цей предмет (час і місце виготовлення), і як підпис-посвяту (кому, на честь чого, від кого). Якщо перші відомості у будь-якому разі лишаються історичним документом, то в других – з роками простежуються певні фольклоризаційні процеси. Дійсно, цей напис (функціонуючи саме як посвята!) відповідав фактичним даним тільки в рік його вишивання – у 2014 році. Пізніше, коли рушник експонується, приміром, 2021 року, ця ж цифрова позначка перестає бути достовірною інформацією про кількість пройдених літ від народження Кобзаря. Натомість вона практично фігурує як фольклорна формула, коли *"200 років"* маємо розуміти не буквально – як точне значення *"200 років"*, а як уже пройдену віху – *"200 + років"*. Адже на музейній експозиції, приуроченій до Шевченківських днів, ідеться, ймовірніше, про сприйняття цього рушника не як артефакту

минувшини, а насамперед як сьогоднішній вияв пошани до Тараса Григоровича.

В іконічному складнику аналізованого вишитого тексту нас передусім цікавлять два зображені на передньому плані персонажі: козак і дівчина. Не тримаючи зайвий час інтригу, одразу повідомлю про їхні витоки зі схеми Любові Панченко "Несе Галя воду" (нам відомі дві версії цієї схеми, опубліковані у 1981 та 1987 роках відповідно⁶), як читач міг уже встигнути розгледіти на фотоколажі з трьох світлин далі (рис. 2).

Привертає увагу той факт, що фігурку дівчини, яка первинно тікала від хлопця, вишивальники с. Мишури Ріг розгорнули обличчям до нього. Якщо з погляду техніки такий спосіб модифікації, як дзеркальне відображення об'єкта, є несуттєвим (самі фігурки залишаються при цьому абсолютно впізнаваними), то для семантики тексту явище так званого перегортання персонажа в епіграфічній вишивці може мати найширший діапазон варіантів наслідків: від нульового впливу на кінцевий зміст до провокування рушійних (іноді – до антонімічних) змін у сюжеті⁷. У нашому випадку спостерігаємо останній варіант. Інакше кажучи, перегортання фігурки Галі виявилось сюжетотвірним. За даними понад десятирічного збирання та систематизації зразків епіграфічної вишивки можемо стверджувати, що подібні випадки – поява нових сюжетів унаслідок дзеркального відображення шаблонних фігурок – є доволі рідкісними, тому вони природно становлять посилений дослідницький інтерес.

⁶ Докладніше про схему для вишивки хрестиком "Несе Галя воду", розроблену Любов'ю Панченко, та її подальші передруки та сучасні народні інтерпретації можна довідатися у вже згаданій розвідці: Броварець Т. Фольклоризм і фольклоризація схем епіграфічної вишивки бучанської мисткині Любові Панченко. *Народна творчість та етнологія*. 2023. № 3. С. 115–122. DOI: <https://doi.org/10.15407/nte2023.03.115>.

⁷ Явище так званого перегортання персонажа в епіграфічній вишивці було виявлено в монографії: Волковічер Т. На вказаних сторінках наводяться конкретні приклади, коли дзеркальне відображення фігурок стає сюжетотвірним чинником.

2. Вишитий рушник "Якби мені черевики, то пішла б я на музики...", автор – Іван Рябчук, 2012 р.

Вишита картина "Огні горять, музика грає, музика плаче, завиває...", автор – Іван Рябчук, 2019 р.

Рис. 3. Рушник "Якби мені черевики, то пішла б я на музики...", вишитий Іваном Рябчуком (Київська обл., Бучанський район, м. Ірпінь, 2012 р.).

Скомбіновано поезію Тараса Шевченка "Якби мені черевики..." (1848 р.) та персонажів – танцюристів – зі схеми для вишивки хрестиком Любові Панченко "Дам лиха закаблукам" (1990 р.).

Джерело світлини:
<https://big.informator.ua/uk/2023/08/04/oblychchya-regionu-ivan-ryabchuk-z-irpenya-muzykant-za-fahom-a-vyshyvalnyk-serczem/>

Рис. 4. Картина "Огні горять, музика грає, музика плаче, завиває", вишита Іваном Рябчуком (Київська обл., Бучанський район, м. Ірпінь, 2019 р.).

Скомбіновано поезію Тараса Шевченка "Огні горять, музика грає..." (1850 р.) та персонажів – танцюристів – зі схеми для вишивки хрестиком Любові Панченко "Дам лиха закаблукам" (1990 р.).

Джерело світлини:
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=1580680412322500&set=pcb.1580681392322402>

Рис. 5. Схема для вишивки хрестиком Любові Панченко "Дам лиха закаблукам", 1990 р., з видання: Панченко Л. (1990). Вишивання. Альбом. Київ: Техніка. 22 с. (текст) + 80 с. (ілюстрації). Джерело світлини: <https://violity.com/ua/116769041-vishivannya-albom-kiyiv-1990>

Тепер перейдемо до текстильних виробів ірпінського майстра Івана Рябчука (1941 р. н.), про якого вже згадували на початку цієї розвідки (у другій посторінковій примітці) та який відомий насамперед завдяки вишитим інтерпретаціям Шевченкових поезій.

На кожному з трьох зразків, зіставлених нами (рис. 3, рис. 4 і рис. 5), можна помітити спільний елемент – фігурки музикантів (словесні складники скрізь різні). Під час трохи ретельнішого вивчення світлин не складно з'ясувати послідовність виникнення сюжетів. Свого часу (1990 р.) Любов Панченко, створила схему для вишивки – персонажів, які грають і танцюють, проілюструвавши в такий спосіб приспів популярної української народної пісні "Од Києва до Лубен", а також запропонувала для вишивання відповідний підпис: "Дам лиха закаблукам, закаблукам, лиха дам, дістанеться й передам" (рис. 5). А в 2012 р. та 2019 р., як бачимо, Іван Рябчук використовував мальовані фігурки для створення власних вишитих творів. При цьому майстер сконтамінував цих персонажів із різними поезіями Тараса Шевченка: "Якби мені

черевики..." (1848 р.) та "Огні горять, музика грає..." (1850 р.). Цікаво ще й те, що первинний задум використання образів музик-танцюристів у ролі орнаменту (адже на схемі бучанської мисткині цей антропоморфний мотив ритмічно повторюється) у втіленні ірпінського вишивальника отримав подальший розвиток: якщо на другому зразку зазначені елементи так само дублюються в один ряд (рис. 4), то на першому – паралельно з орнаментальним їхнім застосуванням (рис. 3, внизу), дві фігурки (ті, які не є ідентичними одна до одної) винесені вгору в центральну частину полотна (рис. 3, вгорі), тим самим перетворюючись з елементів орнаменту в повноцінних дійових осіб.

Зіставлені щойно зразки яскраво свідчать про те, що варіативність реінтерпретацій оригінального сюжету (тут: схема Любові Панченко 1990 р.) можна простежити навіть у межах творчості одного автора (тут: вишивки Івана Рябчука 2012 та 2019 рр.).

Розглянемо докладніше другий зразок (рис. 4), де вербальний складник вишитого тексту складається з трьох умовно самостійних частин: 1) поезія Тараса Шевченка "Огні горять, музика грає...", 1850 р.; 2) підпис-посвята Тарасові Шевченку до 205-річчя з його дня народження, 2019 р. (*"Поету 205-та річниця. І. І. Рябчук. Х–ХІІ 2019. Ірпінь. Т. Шевченко Оренбург. І–V. 1850"*); 3) приспів української народної пісні "Од Києва до Лубен" (*"Дам лиха закаблукам, лиха дам, дістанеться добре й передам"*).

На перших двох частинах вербального складника зупинитися не будемо, оскільки вони побудовані за аналогічним принципом, що й у попередньо розглянутому випадку (до слова, на відміну від останнього, текст оригінального вірша (всі 14 рядків) тут повністю збережено). Нас цікавить насамперед третій складник – приспів із пісні "Од Києва до Лубен". Як уже було сказано, іконічна частина включає елементи дизайнерських розробок бучанської художниці (Панченко, 1990). На перший погляд, після зіставлення третьої частини вербального складника картини Івана Рябчука (*"Дам лиха закаблукам, лиха дам, дістанеться добре й передам"*) із написом на схемі Любові Панченко, звідки були взяті персонажі-танцюристи, здається очевидним, що вишиті слова є модифікацією друкованого варіанту. Тут, проте, з'являються деякі важливі нюанси, які не можна оминати.

По-перше, варіант І.Рябчука містить не тільки редукцію (прибраний повтор слова "закаблукам"), але й ампліфікацію (додано слово "добре") стосовно версії Л.Панченко. Дійсно, скорочення можна було б пояснити економією тканинного простору (як ми це розглядали вище), однак одночасна наявність доданих слів заперечує це. Щодо конкретно цієї вербальної частини однозначно говорити про прямі витоки від схеми Л.Панченко до виробу І.Рябчука не можна. До того ж, ще один варіант цього приспіву міститься в іншому творі Т.Шевченка – поемі "Чернець" (1847): *"Дам лиха закаблукам, дам лиха закаблам, останеться й передам!"*. Але й ця версія істотно відрізняється від обох уже розглянутих. Отже, у вишитій картині І.Рябчука спостерігаємо не просту авторську інтерпретацію Шевченкових поезій (на чому зазвичай роблять акцент у пресі, говорячи про роботи ірпінського майстра), а складне переплетіння творчості поетичної (Тараса Шевченка), творчості дизайнерської (Любові Панченко), а також творчості народної⁸.

⁸ До слова, переплетіння творчості поетичної Т.Шевченка, творчості дизайнерської Л.Панченко та творчості народної у вишитих роботах І.Рябчука ілюструє ще один епізод, який висвітлюється у статті про майстра "Іван Рябчук співає і вишиває Кобзаря" у всеукраїнській літературно-художній та публіцистичній газеті "Кримська світлиця" (Зборовський, 25.10.2013, с. 1, 5). Автор матеріалів, директор Ірпінського історико-краєзнавчого музею Анатолій Зборовський, розповідаючи про життя та творчість земляка (з нагоди проведення у стінах згаданого закладу виставки "Вишитий Кобзар" у межах підготовки до двохсотріччя Тараса Шевченка), відкриває історію створення Рябчуком вишитого напису *"Несе Ганнуса воду, коромисло гнеться, а за нею Ваня, як барвінок, в'ється"* (Зборовський, 25.10.2013, с. 5).

Як ми вже бачили вище, вишиті ілюстрації народної пісні "Несе Галя воду" стали дуже популярними серед українських вишивальниць і вишивальників з кінця минулого століття завдяки схемам Любові Панченко (рис. 2). При цьому на численних виготовлених народних картинах і рушниках спостерігаємо паралельне вживання імені парубка у двох версіях: 1) *Ваня* (очевидно, за першим варіантом схем Л.Панченко від 1981 р.); 2) *Йванко* (очевидно, за другим варіантом схеми Л.Панченко від 1988 р.) (Броварець, 2023, с. 119).

Відповідь, звідки взялася *Ганнуса* в епіграфічному зразку Івана Рябчука дає А.Зборовський: виявляється, що двох із п'яти онуків майстра звати Ганна й Іван, і сама робота вишита на пам'ять нащадкам (Зборовський, 25.10.2013, с. 5).

Такі історії творення епіграфічних вишитих виробів становлять для нас посиленний науковий інтерес, адже яскраво засвідчують процеси переплетіння народної та авторської творчості.

3. Вишита картина "Дві тополі", автор – Іван Рябчук, 2018 р.

Рис. 6. Картина "Дві тополі", вишита Іваном Рябчуком (Київська обл., Бучанський район, м. Ірпінь, 2018 р.). Скомбіновано поезією Тараса Шевченка "Коло гаю, в чистім полі..." (1848 р.) та персонажів – двох дівчат – зі схеми для вишивки хрестиком Любові Панченко "Гиля, гиля, гиля, гуси" (1980-ті рр.). Джерело світлини: <https://www.facebook.com/photo?fbid=1580680292322512&set=pcb.1580681392322402>

Рис. 7. Схема епіграфічної вишивки "Гиля, гиля, гиля, гуси, гиля, гиля до води" від Любові Панченко (журнал "Радянська жінка", 1970–1980-ті рр.). Джерело світлини: <https://pin.it/77E1Wu9>

Ще одна картина Івана Рябчука, яку ми розглянемо, представляє для нас не менший науковий інтерес (рис. 6). Адже в ній у вже традиційну для нас канву із контамінацій віршів Тараса Шевченка та малюнків Любові Панченко органічно вплітається поетична творчість самого вишивальника. Відповідно, у цьому випадку вербальний складник умовно ділимо на три такі відносно самостійні частини: 1) поезія-притча Тараса Шевченка "Коло гаю, в чистім полі...", 1848 р.; 2) підпис-посвята Тарасові Шевченку від Івана Рябчука, 2018 р. ("Тарас Шевченко. Друга половина 1848 р. Косарал. Іван Рябчук. 9.XI. – 17.I.2018. Ірпінь, Умань"); 3) авторська мораль (умовивід)

притчі, 2018 р. (*"Притча ця – не без моралі; За гріхи такі – така: Божа воля не минає: Ні сестер, ні козака"*).

До слова, поетичне висновування творів Тараса Григоровича спостерігається не лише в цій картині майстра. Зокрема, у дописі-анонсі персональної виставки Івана Рябчука "Вишитий Кобзар", яка проводилася в Ірпінському історико-краєзнавчому музеї до Шевченківських днів – 2021, директор закладу Анатолій Зборовський акцентував на тому, що відомий вишивальник реактуалізує Шевченкові поезії, не просто відтворюючи їх на текстилі, а з неодноразовим використанням методу додавання поетичних висновків власного авторства (Зборовський, 08.03.2021). Про це говорить і сам майстер вишивки, зачитуючи один із таких своїх віршів-умовиводів і з усмішкою коментуючи, що він їх вставляє "у допомогу до Шевченка" (Погляд, 28.08.2017, часомітка: 02:03-02:19).

Щодо аналізованого нами витвору І. Рябчука (рис. 6), де відбуваються контамінації творчості Т. Шевченка та Л. Панченко, то цікаві модифікації у текстильному виробі відбулися і стосовно візуального складника. Знаходимо спільний елемент – фігурки дівчат – на схемі Любові Михайлівни "Гиля, гиля, гиля, гуси" (1980-ті рр.) (рис. 7).

На перший погляд, особливих змін немає. Деталі дівочих фігурок точно передані. Відсутнє тут і явище перегортання персонажів (яке ми розбирали в першому випадку), яке тут апріорі не могло бути, адже вони симетричні. Однак є такий важливий нюанс, як зменшення кількості фігурок. Якщо на схемі Л. Панченко їх було три (зрештою, вони виглядають тут як орнамент, елементи якого можна дублювати залежно від наявного тканинного простору), то на картині І. Рябчука залишилося дві. З огляду на підібрану вишивальником словесну частину твору ("Дві тополі") розуміємо, що такий технічний прийом був застосований не задля економії місця на полотні, а як сюжетотвірний чинник, позаяк важливо було акцентувати саме на кількості: "дві". Два дівочі персонажі (а в оригіналі три дівочі фігурки, запропоновані Любов'ю Панченко як орнамент до народної пісні "Гиля, гиля, гиля, гуси") символізують у цій картині (авторства Івана Рябчука) двох сестер-тополь із поезії

Тараса Шевченка "Коло гаю, в чистім полі" (1848) (остання побудована на сюжеті любовного трикутника: парубок кохав одразу обох дівчат, у знак помсти вони його отруїли, а згодом і самі отримали покарання, отруївшись тим самим зіллям та перетворившись на дві тополі на його могилі).

Дискусія і висновки

Отже, зразки епіграфічної вишивки, якими в наш час вшановують пам'ять Тараса Шевченка, можуть містити доволі складні переплетіння авторської поетичної та дизайнерської, а також народної творчості. Як бачимо, в наведених у цій розвідці випадках вишивальники – як учителі й учні Мишуринської школи (Дніпропетровська обл., Кам'янський район, с. Мишурин Ріг, 2014 р.), так і відомий ірпінський майстер Іван Рябчук – не просто механічно відтворили поезії Кобзаря на текстилі, а, поєднуючи їх з елементами схем Любові Панченко, зробили суттєві модифікації з великою часткою власного творчого переосмислення. У такий спосіб вони, по суті, створили нові сюжети, які продовжують тепер жити вже у вишитій формі. Подальші пошуки вербально-візуальних контамінацій фольклоризованих творів різних авторів на текстильних виробах і їхній відповідний аналіз видаються цілком перспективними.

Список використаних джерел

Броварець, Т. (2023). Фольклоризм і фольклоризація схем епіграфічної вишивки бучанської мисткині Любові Панченко. *Народна творчість та етнологія*, 3, 115–122.

Броварець, Т. (2024). "Я адна росла білиночка в полі, та не дав мені Бог ні щастя, ні долі... Без долі – як квітка в полі...": до питання контамінацій Шевченкових поезій у вишитій епіграфіці. *Шевченкознавчі студії*, вип. 1 (27), 42–59.

Зборовський, А. (25.10.2013). Іван Рябчук співає і вишиває Кобзаря. *Кримська світлиця: Всеукраїнська загальнополітична і літературно-художня газета*, 1–5. http://svitlytsia.crimea.ua/ks_43_13.pdf.

Зборовський, А. (08.03.2021). До Шевченкових днів в Ірпінському історико-красназвочному музеї відкрилася виставка "Вишитий Кобзар" ірпінського майстра Івана Івановича Рябчука. https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=pfbid037vCrrvMETErPuqjaEffQxrtMGVFjDABkzEdYRnFRx5WBDdjyFvzXQbhgSno8KoH4l&id=100011416682704

Інтерактивний електронний показник фольклорних формул (Епіграфічна вишивка). 2016–2025. <https://volkovicher.com/>. Пароль: 2707.

Крупник, Л. (12.06.2023). Мавка з Лісової Бучі. Про долю й творчість художниці Любові Панченко. *Український тиждень*. <https://tyzhden.ua/mavka-z-lisovoi-buchi-pro-doliu-j-tvorchist-khudozhnytsi-liubovi-panchenko/>.

Лодзинська, Олена, & Крупник, Любов (Упоряд.). (2021). *Любов Панченко: повернення* : Альбом (передм. Олена Лодзинська, Василь Перевальський, Діана Ключко; переклад на англ. Ольга Грабар, Соломія Джаман, Олексій Плохотюк; дизайн Олексій Чекаль). Видавець Олександр Савчук.

Ломачук, О. (04.08.2023). Обличчя регіону: Іван Рябчук з Ірпеня: музикант за фахом, вишивальник за покликом серця. *Інформатор*. https://big.informator.ua/uk/2023/08/04/oblychcha-regionu-ivan-ryabchuk-z-irpenya-muzykant-za-fahom-avyshyvalnyk-serczem/#google_vignette.

Наталя Іванівна. (01.03.2021). На початку березня в Україні та за її межами відзначаються Шевченківські дні. https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=pfbid0rmhkvwbnH5nDjN4wto9XTFeUYya9kP3yX5qaooTFYNDQHRcGTsVWXpWK6fkaWnTjI&id=100044182672483.

Панченко, Л. (1990). Вишивання. Альбом. Техніка. <https://violity.com/ua/116769041-vishivannya-albom-kiyiv-1990>.

Погляд. (28.08.2017). Виставка "Вишитий Кобзар". В Ірпінському історико-краєзнавчому музеї експонується виставка "Вишитий Кобзар" Івана Рябчука. https://www.youtube.com/watch?v=fCyV-ZkbV_w

Степула, Н. (22.05.2009). Тарас Шевченко у "днях Шевченка": відшукування любові. *Radio Свобода*. <https://www.radiosvoboda.org/a/1737617.html>.

Brovarets, T. (2021). "Oh, My Thoughts, My Thoughts": Olena Pchilka's and Lesia Ukrainka's Contributions to Epigraphic Embroidery. *Kyiv-Mohyla Humanities Journal*, 8, 147-162. <https://doi.org/10.18523/kmhj249198.2021-8.147-162>.

References

Brovarets, T. (2023). Folklorism and folklorization of epigraphic cross-stitch papers by the Bucha artist Liubov Panchenko. *Folk art and ethnology*, 3, 115–122 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/nte2023.03.115>

Brovarets, T. (2024). "I grew up alone, a white dove in the field, but God gave me neither happiness nor fate... Without fate – like a flower in the field...": on the issue of contamination of Shevchenko's poems in embroidered epigraphy. *Shevchenko Studies*, 1 (27), 42–59 [in Ukrainian]. [https://doi.org/10.17721/2410-4094.2024.1\(27\).1/42-59](https://doi.org/10.17721/2410-4094.2024.1(27).1/42-59)

Zborovskiy, A. (October 25, 2013). Ivan Riabchuk sings and embroiders the Kobzar. *Crimean living room: All-Ukrainian general political and literary-artistic newspaper*, 1–5 [in Ukrainian]. http://svitlytsia.crimea.ua/ks_43_13.pdf

Zborovskiy, A. (March 3, 2021). For Shevchenko days, the Irpin Museum of History and Local Lore opened the exhibition "The Embroidered Kobzar" by the Irpin master Ivan Ivanovich Riabchuk [in Ukrainian]. https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=pfbid037vCrrvMETErPuqjaEffQxrtMGVFjDABkzEdYRnFRx5WBddjyFvzXQbhgSno8KoH4I&id=100011416682704

Interactive online index of folklore formulas (Epigraphic embroidery). 2016–2025 [in Ukrainian]. <http://volkovicher.com/>. Password: 2707

Krupnyk, L. (June 12, 2023). *Mavka* from Lisova Bucha. About the fate and work of the artist Lyubov Panchenko. *Ukrainian Week* [in Ukrainian]. <https://tyzhden.ua/mavka-z-lisovoi-buchi-pro-doliu-j-tvorchist-khudozhnytsi-liubovi-panchenko/>

Lodzynska, Olena, & Krupnyk, Liubov. (2021). *Liubov Panchenko: Recovery* : Album (Forewords Olena Lodzynska, Vasyl Perevalskiy, Diana Klochko; translation Olha Hrabar, Solomiia Dzhaman, Oleksii Plokhutiuk; design Oleksii Chekal). Publisher Oleksandr Savchuk [in Ukrainian and English].

Lomachuk, O. (August 4, 2023). The face of the region: Ivan Riabchuk from Irpin: a musician by profession, an embroiderer by heart. *Informer* [in Ukrainian]. https://big.informator.ua/uk/2023/08/04/oblychchya-regionu-ivan-ryabchuk-z-irpenya-muzykant-za-fahom-a-vyshyvalnyk-serczem/#google_vignette

Natalia Ivanivna. (March 1, 2021). At the beginning of March, Shevchenko Days are celebrated in Ukraine and abroad [in Ukrainian]. https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=pfbid0rnhkvwbNH5nDjN4wto9XTFeUYya9kP3yX5qao0TFYNDQHRcGTsVWXpWK6fkaWnTjI&id=100044182672483

Panchenko, L. (1990). Embroidery. Album. Tekhnika [in Ukrainian]. <https://violity.com/ua/116769041-vishivannya-albom-kiyiv-1990>

View. (August 27, 2017). Exhibition "The Embroidered Kobzar". *The Irpin Museum of History and Local Lore is exhibiting the exhibition "The Embroidered Kobzar" by Ivan Riabchuk* [in Ukrainian]. https://www.youtube.com/watch?v=fCyV-ZkbV_w

Brovarets, T. (2021). "Oh, My Thoughts, My Thoughts": Olena Pchilka's and Lesia Ukrainka's Contributions to Epigraphic Embroidery. *Kyiv-Mohyla Humanities Journal*, 8, 147-162 [in English]. <https://doi.org/10.18523/kmhj249198.2021-8.147-162>

Отримано редакцією журналу / Received: 24.04.25

Прорецензовано / Revised: 06.10.25

Схвалено до друку / Accepted: 03.11.25

Tetiana BROVARETS, PhD in Philology

ORCID ID: 0000-0003-1563-2572

SCOPUS ID: 57223885098

Web of Science ID: AAZ-9937-2021

e-mail: tetiana.volkovicher@gmail.com

Maksym Rylsky Institute for Art Studies, Folkloristics and Ethnology
of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

**"...THEN, FROM THE GREEN GROVE,
A YOUNG COSSACK CAME OUT TO HER ...":
HOW HALIA AND IVANKO HAVE COUPLED,
OR THE INTERTWINING WORKS OF T. SHEVCHENKO
AND L. PANCHENKO
IN MODERN EMBROIDERED DEDICATIONS TO TARAS**

The first half of the article title "«...Then, from the Green Grove, a Young Cossack Came Out to Her...»: How Halia and Ivanko Have Coupled..." quite succinctly and symbolically reflects its essence. On the one hand, it is about a

specific case of folklore reinterpretation (embodied in the rushnyk created by teachers and students of the Myshuryn Rih school for the bicentennial of Kobzar) of the embroidery cross-stitch paper "Halia Is Carrying Water" (authored by Ukrainian woman of the 60s Liubov Panchenko, 1980s) and the poem "A Red Cranberry Bloomed in the Valley" (authored by father of Ukrainian nation Taras Shevchenko, 1849). Having reproduced on canvas a reduced version of this Shevchenko's work (which describes a love date between a young cossack and a girl), the residents of Myshuryn Rih village (Dnipropetrovsk region, 2014) illustrated this plot with characters from the images by L. Panchenko (the original by this Bucha artist is depicting a girl Halia who is running away from a boy Ivanko). At the same time, the so-called method of horizontal flipping characters in epigraphic embroidery had been applied, which became the main plot-forming element: the girl character in the embroidered version, unlike the original, is turned to face the boy. On the other hand, the "coupling of Halia and Ivanko" also acquires a somewhat metaphorical sound in the context of this article's headline, which is devoted to the issue of contaminations (in other words, mixing two (or more) parts of different works when creating a new one) of the author's work (here: poems by Taras Shevchenko and drawings by Liubov Panchenko) in the samples of epigraphic embroidery. The second half of the article title "...Intertwining Works of T. Shevchenko and L. Panchenko in Modern Embroidered Dedications to Taras" (after the explanatory conjunction "or") actually deciphers the first part. Considerable attention in this research is paid to the peculiarities of the interweaving poems of T. Shevchenko, drawings of L. Panchenko, and folklore not only in the previously mentioned case, but also in the works by the famous Irpin embroiderer of Kobzar's works Ivan Riabchuk (2010s), who, as it turned out during our scientific research, repeatedly resorted to similar combined creative reinterpretations.

Keywords: *Taras Shevchenko, Liubov Panchenko, embroidered (rushnyk) dedication to Taras, embroidery patterns, epigraphic embroidery, folklore formulas, contaminations.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.